

РЕЦЕНЗИЯ

**От проф. д-р Иван Гатев Марков, ВТУ “Св. св. Кирил и Методий“,
Катедра “Туризм“, научна специалност „Икономическа и социална
география“**

Относно: дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“, по професионално направление 4.4. Науки за земята (Икономическа и социална география, Регионално и локално развитие)

Автор на дисертационният труд: Тая Борисова Белчинова

Тема на дисертационният труд: *МЕДИКОГЕОГРАФСКИ АНАЛИЗ НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА БАЛНЕОЛЕЧЕНИЕ И КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕ В ОБЩИНА ВЕЛИНГРАД КАТО ФАКТОР ЗА ЛОКАЛНО РАЗВИТИЕ*

Основание за изготвяне на рецензията: Заповед РД 38-327 от 14.07.2021 г. на Ректора на СУ“ Св. Климент Охридски“ за определяне на Научно жури и решение от първо заседание на Научното жури.

1. Представяне на докторанта

Д-р Тая Борисова Белчинова е лекар с две специалности – педиатрия и физикална терапия и рехабилитация. Специализирала е нови СПА и УЕЛНЕС технологии в Париж, Лондон, Тел Авив, Дубай, Барселона, Бергамо, Милано, Малта. Работила е като началник рехабилитационно отделение, управител на СПА и мед. центрове на пет и четири звездни хотели. Член на Борда на директорите на БЛЦ „Камена. Лицензиран преподавател по нови СПА и УЕЛНЕС технологии. В момента е главен експерт по балнеология, спа и уелнес на сдружението на хотелиерите и ресторантьорите на Община Велинград и Западни Родопи. Презентирала е България и община Велинград на редица международни и национални конгреси и конференции в Москва, Чешме, Париж, Палермо, Кишинев, Екатеринбург, Малт и др. Носител е на редица награди като - Награда „BALKAN SPA AWARD SKOPIE“ за цялостен принос в развитието на СПА и УЕЛНЕС на Балканите; Първият Бюти Оскар на България; Награда за иновации на BUBSPA; Грамота на ЕСПА за иновации и Българския принос в развитието на Европейската СПА и УЕЛНЕС индустрия; „Златна звезда“ за цялостен принос за развитието на СПА и УЕЛНЕС в България и др.

Със заповед РД-20-899 на ректора на СУ“ Св. Климент Охридски“ от 02.02.2020 г. Тая Борисова Белчинова е зачислена в докторантура на самостоятелна подготовка по професионално направление 4.4. Науки за земята (Икономическа и социална география, Регионално и локално развитие) към катедра „Социално-икономическа география“ на ГГФ считано от 01.07.2020 г. до 01.07.2023 г. За научен ръководител е определен доц. д-р Пламен Георгиев Патарчанов.

Със заповед РД-20-1318 от 09.07.2021 г. на ректора на СУ“ Св. Климент Охридски“ Тая Борисова Белчинова е предсрочно отчислена с право на защита считано от 30.06.2021 г. Владее руски и английски, медицински английски език.

2. Обща характеристика на дисертационният труд

2.1. Оценка на обема и структурата

Представеният за рецензиране дисертационният труд е в общ обем от 206 страници, от тях 171 страници текст. Състои от въведение, пет глави и заключение. В текста са включени 14 фигури (в т.ч. карти, диаграми и графики) и 20 таблици. Списъкът с използваната литература е 10 страници, с общо 172 източника – 91 на кирилица, 69 източника на латиница, 12 други източници, в т. ч. 38 нормативни, стратегически и планови документа и 21 интернет адреса.

Обемът на дисертационният труд в достатъчна степен отразява идеите на автора и резултатите от проведените емпирични изследвания за потенциала за балнеолечение и климатолечение като фактор за местно развитие на община Велинград.

Изложението е представено в пет глави. Приложенията към дисертацията (в същото книжно тяло) са 19 броя, с обем 32 страници. Те включват 14 самостоятелни карти, две фигури и 10 таблици.

Рецензираният дисертационен труд отговаря на изискванията на чл.27/2/ от ППЗРАС – представен е във вид и обем съответстващ на изискванията на първичното научно звено.

2.2. Оценка на актуалността на темата

Актуалността на темата се обуславя от:

- Недооценената роля на лечебните свойства на минералната вода в община Велинград и липсата на адекватна оценка за по-благоприятното въздействие на балнео и климатолечението и профилактиката, върху трудно лечими и прогресиращи заболявания, с голямо социално значение, болести.
- Неправомерното и неефективно експлоатиране на многобройните локални водоизточници на територията на община Велинград.

2.3. Оценка на предмета, обекта, целите и задачите на изследване

Обектът на изследване е потенциала на минерални извори и климатични ресурси на община Велинград и техните лечебни характеристики.

Предмет на изследване са качествата на топлите минерални извори и климатичните ресурси, тяхното състояние и възможности от медицинска и екологична гледна точка, както и влиянието им върху здравния статус на пациентите. Авторът насочва своето изследване и към ролята на икономически дейности, свързани с тези ресурси и влиянието върху развитие на общината. Предлага се методология за нейното включване и позициониране в европейския термален рекреационен клъстер.

В основата на разработката стои взаимозависимостта и връзките между ефективното използване на природните дадености и влиянието на социално-икономическото и пространствено развитие на общината и района.

Поставена е значима научна цел, да се извърши медикогеографски анализ на потенциала за балнеолечение и климатолечение в община Велинград като фактор за локално развитие. Задачите на научното изследване се реализират чрез решаване на девет проблема.

Основната *хипотеза* подкрепяна от автора е, че все още не са осъзнати ползите от правилното експлоатиране на минералните извори и е необходима нова устойчива политика за поощрение на по-отговорно използване на тези ресурси.

2.4. Оценка на методическия инструментариум

За постигане на целта на разработката и решаване на произтичащите задачи е използвана комплексна методика, включваща общо научни и частни методи и подходи за анализ и проучване (системен, индуктивен, дедуктивен, сравнителен, анализ на пространствените взаимовръзки и др.). Обогаत्या теоретичните знания чрез въвеждане на **модел за оценка на индивидуалните компоненти** при използването на топлите минерални извори за рекреация и предоставя задълбочен анализ и оценка на взаимодействието между подобряването на общия здравословен статус на пациентите и използването на естествените природни ресурси..

При изследването се акцентира върху новия прочит и холистичните подходи към здравето, като представя фактология за минералните извори и прави комплексна компилация на т.нар. „key-pillars, стълбове или колоси: профилактика, спа и уелнес, рехабилитация и лечение в едно, а именно интегрирането на Велинград в термалния рекреационен клъстер. Приложен е *концептуален модел* на анализ по отношение на историческия преглед на топлите минерални извори и ефективното оценяване на тяхната роля в рекреацията, здравето, екологията и др.

Таня Борисова Беличенова показва добра информираност за потенциала на минерални извори и климатични ресурси на община Велинград, техните лечебни характеристики и влиянието им върху местното развитие. Изследването е осъществено на базата на 172 източника на кирилица, 69 източника на латиница, 12 други източници, в т.ч. 38 нормативни, стратегически и планови документа и 21 интернет адреса. Информацията която използва е от НСИ, ОСБ Пазарджик и общинска администрация Велинград.

2.5. Оценка на съдържанието на дисертационният труд

В **първа глава** на разработката са систематизирани основни моменти в теорията и методологията на регионалните географски изследвания. Регионалните географски изследвания предполагат разглеждането на пространството и територията като сложно устроена, динамично функционираща и отворена географска система. Анализират се и

основни въпроси като: Теоретико-методологични аспекти на медико географските изследвания, Медикогеографските изследвания в научното познание и обществената практика, Климатологията в процеса на диверсификация и единство с балнеологията и алтернативната медицина, балнеолечението и неговите производни в подкрепа на конвенционалното здравеопазване на XXI в. и др. Докторанта прави извода че сферите балнеоклиматология, курортна медицина и причислените SPA-процедури и уелнес туризъм са не само трамплин за подобряване на общия здравословен човешки статус, но и възможност за ефективно развитие на туризма .

Във **втора глава** се прави медикогеографски анализ на ресурсния потенциал на община Велинград. Разглеждайки природния ресурсен потенциал особено внимание се отделя на хидротермалните ресурси. Автора прави извода, че хидрографската мрежа се отличава с голяма гъстота, като показателите ѝ за качество са стабилни, с природно гарантирани условия за възпроизводство в дългосрочен период и относително постоянен воден режим, за което способства съчетанието на елементите на природната среда.

Извършвайки детайлен анализ на хидротермалните ресурси /състояние и експлоатация на минералните води, състав и свойства в сондажи и каптажи/, докторанта стига до важни изводи:

- водата от всички находища е хипертермална, минерализирана, сулфатно-хидрокарбонатна, натриева и силициева, съдържаща флуорид, без санитаро-химични и микробиологични признаци на замърсяване, а стойността на радиологичните показатели са в границите на нормите за минерални води.
- съдържанието на микроелементите и стойностите на радиологичните показатели са в границите на допустимото Водата отговаря на изискванията на Наредба №14 за курортните ресурси, курортните местности и курортите.
- почти всички находища са подходящи за лечението на заболявания на ПНС, опорно-двигателния апарат, белодробни и ставни заболявания и др.

Анализът показва задълбочените познания в областта на **балнеологията, медицинската хидрология и курортната медицина**, които според докторанта все още не се разпознават като отделни научни направления..

В **трета глава** се прави анализ на балнеолечението в община Велинград. Извършен е задълбочен анализ на влиянието на редица елементи на природната среда които в своята съвкупност оказват позитивно влияние върху редица заболявания. Изводите, до които авторът достига при проведеното комплексно лечение е, че минералната вода под различни форми оказват изключително благоприятно влияние при профилактиката, лечението и рехабилитацията на заболяванията на опорно-двигателния апарат, периферната нервна система, постфрактурни състояния, заболявания на дихателната система и други.

В **четвърта глава** се предлага концептуален модел за включване на Велинград в европейския термален клъстер. Тенденцията за използване на топла минерална вода за релаксация на тялото придобива глобален характер. Все по вече се акцентира не толкова

върху лечението и рехабилитацията, колкото върху превенция и профилактика, макар всички да са поставяни под общ знаменател по значимост.

През последните десетилетия превес взема холистичният подход, който се крепи на концепцията за хармоничността между духа, душата и тялото. Предложен е като допълнение и комплексен МУЛТИ-МЕТОД и модел за оценка на топлите минерални извори за здравето, профилактиката, рекреацията, уелнес и спа. Прави се заключение, че геотермалните извори се използват в почти всички туристически сектори: СПА и уелнес; балнеология и хидротерапия; екотуризм; природосъобразен туризъм. Наличието на вулканична среда е предпоставка успешно да се развива екстремен туризъм.

В **пета глава** се акцентира на влияние на балнео и климатолечението и спа туризма като фактор за развитие на община Велинград. Въздействията на балнеолечението и СПА туризма върху локалното развитие на община Велинград според автора, ще се осъществява под влиянието на такива фактори като географското положение и наличният потенциал, стремежът към устойчиво развитие на туризма.

Изследванията показват, че в община Велинград 85% от работоспособното население е заето в сектора хотелиерство, ресторантьорство и съпътстващи дейности. Това доказва огромната роля, която стопанските и медицински дейности имат в общия икономически профил на общината.

На територията на община Велинград има няколко болници за долекуване, които предлагат здравни услуги на най високо ниво в съвременното развитие на балнео и климатолечението.

Анализирайки пространствена структура, селищната мрежа докторанта прави извода, че общината има нужда от целево създаване най-малко на два вторични пространствени центъра, като такава роля могат да изпълняват с. Света Петка и с. Грашево.

Оценявайки възможностите за посещение на туристи, с цел балнеолечение, се предлагат възможности за най-добър достъп чрез пътни връзки за осигуряването на директен приток на туристи от съседни страни.

Представянето на община Велинград на международния туристически пазар ще става в тясна връзка с обекти и селища с туристически потенциал като гр. Ракитово, туристическата локализация Цигов чарк, крепостта Цепина (с. Дорково), с. Юндола, туристическата местност Старина, високопланинската спортна база Белмекен, гр. Батак, яз. Голям Беглик и др. които допълват основния туристически продукт.

3. Научно-приложни приноси в дисертационният труд

Научно-теоретични приноси:

- Проведеното комплексно проучване потвърждава влиянието на геотермалните и екологичните фактори върху общия профил на гр. Велинград и неговата европейска и световна значимост.

- Извършеното обстойно проучване и оценка на ролята и благоприятното рекреационно въздействие на разполагаемите хидро-минерални ресурси, състава на минералната вода и резултатите от изучаване на подобрението на здравния статус от реалната практика допринася за включване на гр. Велинград в европейския термален и екологичен клъстер

Научно-приложни приноси:

- Прилагането на конструктивната парадигма – как лечебната минерална вода използвана за подводна гимнастика в басейни с радонова вода подобрява общия здравен статус на болни, страдащи от различни заболявания, доказват как концепции и теории са свързани чрез проучване на поведението и рекреационния и лечебен резултат;

- Разработената от автора Елипсоида на Асклепий установява, че слънчевото греене, минералните извори и чистия въздух оказват оздравителен ефект върху страдащите от белодробни, сърдечно-съдови, ставни и други заболявания; Елипсоидата обединява природния потенциал на района и обяснява защо същият е основен фактор за развитието на туризма, профилактиката, балнеолечението, курортната медицина, спа и уелнеса и рекреацията.

- Комплексното медикогеографско изследване на ресурсите за балнео и климатолечение, съдействат за повишаване ролята на регионалните проучвания в граничната област на медицинската география и утвърждават необходимостта от тяхното задълбочаване.

- Изследваните социално-икономически и пространствено териториални въздействия на балнео и климатолечението, потвърждават значението им за местната икономика и необходимостта от по-ефективната им организация и управление в интерес на местната общност.

- Знанията генерирани от практическото участие на автора при комплексното разработване и прилагане на лечебни и рекреационни програми с комбинация на минерална вода, инхалации, ултразвук, интерферентен ток, лечебна гимнастика, радонова вода (Епистемология) на територията на Велинград, подобряват общия здравен статус и подпомагат профилактиката, рекреацията и лечението на наблюдаваните пациентски групи.

- Обучените специализирани кадри за рекреационната и спа индустрия в района, като част от изследването, засилват приложения аспект в областта на балнеологията и климатологията, спа и уелнес за района и за България.

- Редица от изводите в изследването могат да намерят реално място в актуализацията на стратегическите и планови документи, както на общинско, така и на регионално ниво – ПИРО, ИСПР на ниво 2, Стратегия за развитие на туризма и др.

5. Други изисквания към докторанта и дисертационният труд

Таня Борисова Беличенова предлага 17 публикации по темата на разработката. Те са в специализирани издания, а също и в год. СУ“ Св Климент Охридски“ кн. 2 География. Предоставените публикации отразяват части от дисертационният труд и му осигуряват публичност. Като количество и структура далеч надвишават изискванията на ППЗРАС на СУ „Св. Климент Охридски“. Представеният автореферат е в обем от 65 стр. и съдържа основни моменти от дисертационният труд и отговаря на изискванията.

4. Заключение

В заключение, предложеният труд доказва, че дисертантът показва задълбочени знания, умения и подготовка за самостоятелно използване на методите на научното изследване, научната литература, резултати от практически изследвания статистическа и друга информация. Представеното научно изследване отговаря напълно на изискванията за дисертационен труд. Дисертацията съдържа необходимите научни и научно-приложни резултати. Представеният дисертационен труд е актуален и в завършен вид. В работата са демонстрирани практически резултати, които представляват оригинален принос на докторанта. Изложението е ясно и богато илюстрирано, а езикът и стилът са в съответствие със стандартите за научност и достоверност.

Качеството на дисертационния труд и на съпътстващите документи ми дават основание да дам категорично положителна оценка (ДА) относно присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на докторант Таня Борисова Беличенова, Професионално направление 4.4. Науки за земята, (Икономическа и социална география, Регионално и локално развитие)

Изготвил:

01.09. 2021 г.

(проф. д-р Иван Марков)